

מאתרי הגולה

מרשן ביתם של צריקי הרור האחרון זי"ע ועב"א שאותו מושבם היה
בגולה ארה"ב והאיר פני תבל באור תורתם קרושתם ועבורתם

ב"ק ארמור'ר מטאהש זי"ע

עוברות והנהגות - עולם חסר יבנה

לצדקה באופן נפלא, ולא לן אצלו אפי' פרוטה אחת.

רבינו ז"ל היה הענק שבענקים בעיני צדקה וחסד בגופו ובממונו, במסירות נפש נפלאה, למעלה מדרך הטבע והשגת אנושי, וענין נתינת הצדקה באופן נפלא כעין שראו אצל רבינו ז"ל, החל מימי בחרותו, עד זקנה ושיבה, לא נראה דוגמתו - דהנה התאמץ תמיד בעד הצדקות בעבודה קשה בכל הכוחות לאסוף וללוות מיליאנע"ן דאלארע"ן מבני אדם, שעלה לו ביגיעה עצומה המפרכסת הגוף והנפש - והיה כאשר אך נכנס הכסף ברשותו כבר נתחלק הכל על ידו באותו היום לצדקה, בלי שישאר אצלו מאומה, אפילו שוה פרוטה, וכפי שמוסרין מקורבי רבינו ז"ל פיזר במשך ימי חייו לעניים ואביונים בכל רחבי תבל, הון תועפות של מאות מיליאנע"ן דאלארע"ן ויותר!!! [וזאת מלבד מה שהחזיק בתמידות כמה עניים ואביונים מרחבי תבל שזה גופא עלה לו לאלפים דאלארע"ן בכל שבוע], ואת הכל נתן בעין יפה, בסבר פנים יפות, ובשמחה רבה, והקפיד מאוד שיהיה הכל בסוד סודות, באופן שלא יודע מזה לשום אדם, בבחי' משכיל אל דל', וכל ימי חייו היו שרשרת ארוכה של אהבת ה' יחידו היו תואמים באהבת ישראל בלי גבול, ולמעלה מהשגת ילוד אשה, ופשט את גלימתו, ונתן את כל אשר לו ליהודי אחר, בין מכירו ובין אינו מכירו, בלי גוזמא.

ויפה התבטא אחד מהאדמורי"ם החשובים שליט"א, בדברי הספידו על רבינו, שהיה רגיל ליהנות מרבינו, אמנם אינו יודע מי היה נהנה ביותר, הוא בקיבול הצדקה, או רבינו ז"ל בנתינת הצדקה ביד רחבה וברוח נדיבה...

ראוייה להיעשות ע"י המשמש הנ"ל) התחיל מאוד להמליץ בעד האברך המשמש שלא לסלק אותו, כי סוף סוף מלאכתו נעשה בטוב טעם ודעת....

והר"ר הערש ע"ה היה רגיל להתבטא על רבינו ז"ל, שרבינו לא שבת ממלאכתו במשך כ"ד שעות היום, והוא כרכא דכוליה ביה, דבשעות היום שיש רבינו כרב אב"ד, ראש ישיבה, ודומ"ץ, ובשעות הלילה היה יושב ולומד בהתמדה רבה, וגם עשה באיזה זמן עבודת המשמש בביהמ"ד... ע"כ" (מפי נכדו הרה"ח ר' יצחק זאב ארגעל נ"י ממאנטרעאל, ששמעו מפיו).

הכסף נידון בכל יראה וכל ימצא

מה רב טובו של נתינת הצדקה עד כדי כך שיש בכוחה לקרב הגאולה שלימה שהוא תכלית כל המקוים, כדמובא בגמרא בבא בתרא (י. תניא ר"י אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר (ישעי' נ"ו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות, וידוע מה שפירשו הצדיקים זי"ע במ"ש "בך חותמין ולא בהם", שהכוונה בזה שחתימת הגלות יהיה בזכות ריבוי הצדקות והחסד, שהוא מדתו של אאע"ה.

רבינו ז"ל הלך בעקבותיהם של הצדיקים הקדושים הבעל שם טוב ותלמידיו הק' זי"ע שהיו מופלגין מאוד במצות הצדקה, עד שהיו מחלקין את כל אשר להם לעניים ואביונים, ומסרו את לבנם נפשם ומאודם כדי להחיות נפש העני, ולא לן בביתם אפילו שוה פרוטה, - ובפרט ידוע על רבן של ישראל הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, שחילק הון תועפות

חסד נעורידך

סיפר הרה"ח ר' צבי מרדכי ארגעל ע"ה, דבאותו תקופה שרבינו ז"ל קבע את משכנו בימי נעוריו בעיר נירעדהאז, ושימש שם כרב ואב"ד, שימש הוא בתור ראש הקהל, ובעת ההוא התרשל המשמש של הביהמ"ד העיר במלאכתו, וכמה פעמים רצו הנהלת הקהילה לסלקו ממשמרתו, אבל רבינו ז"ל בקש תמיד מהר"ר הערש ע"ה ברחמים ובתחנונים שיניחו אותו במלאכתו, ויהי היום, כאשר נתמלאה סאתו של משמש הלזה, החליטו הנהלת הקהילה שצריכין לחפש משמש אחר, אמנם רבינו ז"ל בקש מהר"ר הערש ע"ה ברחמים ובתחנונים שיתנו להמשמש עוד הזדמנות אחד לתקן מעשיו, ורבינו הבטיח להם שהענין יתוקן בכי טוב.

והנה אז נהג הרה"ח ר' מאיר דים ע"ה ליסע למשך ימות השבוע לעבודתו בעיר הבירה פעסט יצ"ו, ופעם אחת בלילה בדרך חזרתו לביתו בימי החורף היה רוח סערה גדולה עם שלג כבד, ובאמצע הדרך נתעכב הרכבת עם שממש לא היה יכול להמשיך בנסיעתו מחמת השלג, ועל כן התעכב בדרך לזמן ארוך, והגיע לביתו באשמורת הבוקר, והיות שהשעה היתה מאוחרת כל כך החליט ליכנס לבית הכנסת דשם ללמוד קצת ולהתכונן לתפלה, ואח"כ ילך לביתו לישן.

ויהי בהיכנסו לבית המדרש היה לפלא עצום בעיני הר"ר מאיר ע"ה שמצא את רבינו ז"ל עם ספל של מים בידו, והיה מנקה בכבודו ובעצמו את הרצפה של הבית הכנסת! ויהי כאשר הבחין רבינו שתפסו אותו באמצע מלאכתו (שהיתה

- א. מהראוי לציין, שהרה"ח ר' ישראל חיים קרויס ז"ל ראה בעיניו עובדא זו, ועשה עליו רושם כביר, ואחרי כמה שנים הציע לאחיו החשוב, מהיושבים ראשונה במלכות, הרה"ח ר' אשר עניזל ז"ל, שכדאי הדבר להתקרב ולהתחמם לאורו הזך והבהיר של האי עמודא דנהורא, מרן רבינו ז"ל, ואכן נתקרב לרבינו ז"ל בקשר אמין וחזק (מפי הרה"ח ר' ישראל אברהם קרויס נ"י, בן הר"ר אשר עניזל ז"ל).
- ב. מובא בספר זכרון אלימלך (תולדות הרה"ח ר' אלימלך קליין ז"ל, משב"ק, י"ל ע"י בניו, דף ס"ט), דהר"ר אלימלך ז"ל היה רגיל להעלות על נס איך שרבינו לא היה שבע רצון מנתינת כל ממונו לצדקה, אלא שטרח ויגע תמיד בעשר אצבעות להוסיף בהלואת סכומים נוספים לצורך צדקה, והתבטא פעם דרבינו ז"ל אינו הולך לישן, כל זמן שעדיין שייך לקבל הלואה של סכומי כסף נוספים, כדי למוסרין לצדקה...
- מובא בגמרא בבא בתרא (ט:): "ואמר רבי יצחק מאי דכתיב (משלי כ"א) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך כל הרודף אחר צדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה, רב נחמן בר יצחק אמר הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכר". - וענין זה ראו עין בעין אצל רבינו שהקב"ה רצון יראיו יעשה להמציא לו תמיד מעות לחלקן לצדקה כאות נפשו הטהורה.
- ג. סיפר כ"ק אדמו"ר משאין ב"ב שליט"א, בדרשת הספד ככלות השבעה (אחרי הקמת המצבה), דמכיר איזה איש שהוצרך לברוח מארץ ישראל והגיע לקרית טאהש, ויהי כאשר שמע רבינו ז"ל ממצבו העגום אסף בעדו סכום של מאה ועשרים אלפים דאלע"ר!!! סכום עצום בימים ההם, וזאת בעת שרבינו ז"ל לא הכיר איש זה מעולם!
ושמעתי מאחד ממקורבי רבינו, הרה"ח ר' מאיר וויינבערגער נ"י, שמכיר יותר ממנין אנשים שכל אחד מהם קיבל מרבינו הסכום העצום של יותר ממיליא"ן דאללע"ר!
- ד. רבינו ז"ל זכה לקיים מצות צדקה באופן מהדרין מן המהדרין על אותו הדרך שמובא בשלחן ערוך יורה דעה (סי' רמ"ט ס"ג) "צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב, ומתאונן עם העני בצער, ומדבר לו דברי תחנונים, ואם נתנה בפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו", ע"כ.
ומובא בספד"ק מאור ושמש פ' פנחס (ד"ה בני גד) בזה"ל: "עוד שנית הוא במצות הצדקה שצריך ליתן להעני בשמחה גדולה כדכתיב (דברים ט"ו, י) ואל ירע לבבך, שמעתי מבוציא קדישא הרה"ק מו"ה מנחם מענדל זלה"ה מפרוסטיק [הכוונה על הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב זי"ע] שאמר שראה בספר קדמון שעל כן לא מברכים ברכה על הצדקה כמו על שאר המצות, מפני שצריך ליתן בשמחה, והמון עם רובא דרובא אינם נותנים בשמחה, על כן אין מברכין על הצדקה, וכו', לחגי משפחת החגי, דהיינו לשון שמחה וחדוה, לשון חג ומועד, דהוא עת שמחה, כן יתן בשמחה", עיי"ש.

שיחות קודש

לקחת חבל באיזה שמחה, רצה הר"ר משה לפתוח את התיבה של הקמיעות, הישמח משה הרגיש תיכף בזה במקום שהיה שם, ושלה שליח מיוחד שיקרא לר' משה לבוא אליו, והוכיחו הישמח משה ואמר לו, הלא אמרתי לך שלא תגע בזה, בפעם הזאת אני מוחל לך, אמנם אל תוסיף עוד לעשות כזאת.

בעת אשר גר הרה"ק הר"ר מרדכי'לע מנדבורנא זי"ע בעיר בושטינא במחוז מארמראש, הגיע אחד מחסידיו ממדינת פולין לגור לבושטינא כדי להיות סמוך לרבו, והיה רגיל להתפלל במנין רבו הר"ר מרדכי'לע, וחסיד זה כשהיה גר מקודם במדינת פולין התפרנס שם בהרחבה, ובבואו לבושטינא נעשה עני ל"ע והתפרנס בדוחק גדול.

פעם אחת בימות החורף לא היו לו להחסיד עצים לחמם הבית, שלח הר"ר מרדכי'לע עצים לביתו, אך מחמת היותו רגיל לרחבות התיביש לקבלם, ובקש מהר"ר מרדכי'לע שבמקום זה יברכו שיהיה לו פרנסה בריחה, אמר לו הר"ר מרדכי'לע שיתחיל לעסוק במכירת עצים דקים, והוסיף שהיות ובמחוז מארמראש אי אפשר להשיג אלא עצים עבים ולא דקים, על כן יסע לעיר פעסט במדינת אונגארין, ושם יקנה עצים דקים, וברכו שיצליח במסחרו.

החסיד עשה כדברי רבו הק', ונסע במסילת הברזל לעיר פעסט, והיה אך יצא ממסילת הברזל, ניגש אליו איש אחד ושאלו, האם יש לך ידיעה אודות סוחרים ממארמראש שבאו לכאן לקנות עצים, השיב לו החסיד שהוא הוא הסוחר ממארמראש אשר בא לקנות עצים, מיד קנה וואגאן (קרונ) עצים דקים, והתחיל לסחור בזה, ואחר כך קנה עוד ועוד ונתעשר מאוד, כאשר ניסו אחר כך אחרים לעסוק במסחר זה לא הצליחו, אלא הוא בלבד על ידי ברכת הר"ר מרדכי'לע. ועד היום ישנם מצאצאי אותו חסיד עשיר, הלא הם משפחת ברוקשטיין בארץ ישראל, אשר עדיין העשירות נמשכת אצלם מברכת הר"ר מרדכי'לע. זהו כח הצדיקים שאין דיבור מדבריהם חוזר ריקם, צדיק גזור והקב"ה מקיים, זכותו יגן עלינו (מוצש"ק בשלח - עבודת עבודה)

הרה"ק בעל ישמח משה זי"ע, פעל ישועות רבות לבני ישראל על ידי נתינת קמיעות לסגולה, וכח גדול היה גנוז בהם כי ידוע שהיתה בהן חיות, והיו יכולין לזוז ממקום למקום. פעם אחת באו אליו אנשי עיר בערעגסאז, והתאוננו לפניו שבעירם חופרים בקרקע זה זמן כביר כדי למצוא מעיין למקוה, והיות שהעיר בנויה על הרים, כשמו בערעגסאז, עדיין לא מצאו מים אף אחר החפירות הרבות. נתן להם הישמח משה קמיע, ואמר להם שניחוחו במקום החפירה, ואז יחפרו קצת ויעלו המים תיכף, אולם יזהרו מאוד שלא ישטפו המים את החופרים כי יעלו בשטף ובכח גדול. וכך הוה, הניחו את הקמיע על מקום החפירה וחפרו קצת, והמים התחילו לשטוף בשטף גדול ובכח, עד שהוצרכו להציל את החופרים שלא ישטפום המים.

להישמח משה ניתנה מן השמים רשות וכח מיוחד להשתמש בקמיעות יותר מלשאר הצדיקים. כששמע הרה"ק מראפשיץ זי"ע כי בעל הישמח משה משתמש בקמיעות, כתב לו מכתב לבקש ממנו לחדול מזה, אך בגמר הכתיבה כשרצה הרה"ק מראפשיץ לפזר על המכתב אבק סופרים כדי לייבש את הדיו, במקום לפזר את האבק טעה ושפך מכלי הדיו תחת כלי האבק, והמכתב כולו נתטשטש, אחר כך כתב מכתב שני, ולפני הכתיבה סילק מן השלחן את כלי הדיו, כדי שלא יטעה עוד הפעם כבראשונה, אך בגמרו לכתוב את המכתב השני, התחילו לרחוש על השלחן תולעים, והבין מזה שאינו צריך לכתוב לו. אחר כך גילו לו מן השמים, כי להישמח משה ניתנה רשות מיוחדת מן השמים להשתמש בקמיעות.

גם הרה"ק מראפשיץ כתב פעם אחת קמיע בעצמו.

הרה"ק ר' משה מראזוואדוב זי"ע, (בן הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זי"ע, בן הרה"ק מראפשיץ זי"ע), היה חתן הרה"ק בעל ייטב לב זי"ע, והיה סמוך על שלחן חותן זקינו בעל ישמח משה, והביט וחקר הרבה על מעשיו, והזהיר אותו זקינו הק' שלא יגע בהתיבה שבשלחנו, שמונחים בה הקמיעות, פעם אחת בעת שהישמח משה לא היה בבית, כי הלך

בשבת הבעל"ט (כ"ב שבט) יהיה יומא ההילולא של הרה"ק מקאצק זי"ע. פעם שאלו רבו הרה"ק הר"ר בונם מפרשיסחא זי"ע, באיזה בחינה הוא מעורר את עצמו לעבודת הבורא בזמן ירידה, ענה לו הרה"ק מקאצק, על ידי התבוננות בפסוק (ישעי' מ' כ"ו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, אמר לו הר"ר בונם כי טוב יותר להתעורר על ידי התבוננות ביציאת מצרים.

והסבר הדברים מה דניחא ליה יותר להר"ר בונם להתעורר על ידי התבוננות ביציאת מצרים, כי הן אמת כי התבוננות בפסוק שאו מרום עיניכם, היינו בגדלות הבורא, עצה גדולה היא להתרומם על ידה לעבוד את המלך רם ונשא, אך לאו כל אדם זוכה להתרומם על ידי התבוננות זו, מה שאין כן ההתבוננות ביציאת מצרים, הוא עצה השווה לכל נפש, כי על ידי שיחשוב האדם שבני ישראל כבר היו שקועים במ"ט שערי טומאה, בדיוטא התחתונה, ומשם הוציאים הקב"ה מעבדות לחירות ומאפילה לאור גדול, על ידי זה יתרום האדם אף אם יהיה ח"ו במצב שפל ביותר, כי על ידי התבוננות זו יתחזק, שאף אותו יוציא הקב"ה משפלותו, ויאיר לו בנועם זיוו במהרה

בזוהר חי להרה"ק רבינו מהרי"א מקאמארנא זי"ע, בפרשה זו (ח"ג דף פ"א ע"ג), כותב בזה"ל: ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים (שמות ט"ז ו'), ערב, כשיש לכם חשכות ודין וצער וקטנות והסתרה גדולה, אז מצוה, וידעתם כי ה' הוציא אתכם ממצרים, שהייתם נשקעים במ"ט שערי טומאה, ובהסתרה ובצער גדול לאחר יאוש, אף על פי כן שם היה אתך אלופו של עולם, ובידיעה זאת יתמתקו הדינים ויתגלה אלהותו יתברך בחסד גדול, מתוך האור, ותנדעון דבהווא דינא שהייתם בקטנות וצער ודין, בתוך זה נתגלה אורו והוציא אתכם מארץ מצרים, כן על ידי אמונה גדולה יוציא אתכם מכל צער וצרה, ויתבטל כל הצער באמונה גדולה וכו', עיי"ש.

עוברות והנהגות - עולם חסד יבנה (הבטיר)

לא היה עולה על משכבו אם נשאר לו בבית אף פרוטה אחת שלא חילק לצדקה, ואמר שכסף דינם כחמץ בפסח שאסור להשהותם ברשותו. והנה אליבא דאמת קצרה היריעה מהכיל ריבוי הסיפורים נפלאים בענין כח הצדקה הנפלאה של רבינו ז"ל באורך שנות חייו, כי הזמן יכלה והם לא יכלו, ויש להוציא ע"ז חיבורים מיוחדים, אבל עכ"ז הבאנו כמה סיפורים ועובדות אחדים מענין זה כדי לסבר את האוזן, להודיע אפס קצרה צדיק מה פעל.

מדת הצדקה שהיה רגיל אצל הרה"ק בעל הצמח צדיק זי"ע עבר לבתו שהיתה נשואה להרה"ק רבי שמואל מסקאהל זי"ע (בנו של הרה"ק ר' יהושע מבעלזא זי"ע, וחוננו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע) והיא העבירה את מדתה למחברתו בקודש של הרה"ק רבי פנחס מבארשא זי"ע, שהעבירה אותו לבנה הרה"ק רבי אלתר מבארשא זי"ע, - והרה"ק בעל עצי חיים זי"ע אמר על הרה"ק ר' אלתר מבארשא זי"ע שמדת הצדקה שלו ראוייה לתקופה של הרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, רבי אלתר

וראוי לציין, דריבוי נתינת הצדקה של רבינו לא היה על שום כונה של קיבול איהו שכר או הנאה כל שהוא, אלא הקדיש הכל להנאת המקבל בלבד, וכאשר מצינו במקרא קודש (קהלת י"א, א) "שלח לחמך על פני המים", ופירש רש"י וז"ל: "עשה טובה וחסד לאדם, שיאמר לך לבך עליו, אל תראנו עוד, כאדם שמשליך מזונותיו על פני המים" וכו', ע"כ. מובא בס' מפי ספרים וסופרים להגה"ח ר' אליעזר דוד פריעדמאן זצ"ל (פ' וירא פ"ח, ב) הרה"ק ר' יהודה מדזיקוב זי"ע אמר שגודל

עוברות והנהגות - ימי ילדותו של רבינו זי"ע א

שוין גיין!. והפחד הי' כי בהסתכלו עליו ידע הכל מה שעשה, והתבטא רבינו ע"ס איז טאקע אזוי געווען.

עוד סיפר רבינו שפעם בהיותו ילד קטן [גאנץ א-קליין יונגל] ואמר תהלים, והיל' דים שחקו אז עם ניסלעך והרוויחו כסף מהמשחק, ורבינו חשב לעצמו שאולי כדאי שגם הוא ישחק עמהם והכסף שירוויח יתן לצדקה, ואכן הפסיק באמירת תהלים והת' חיל לשחוק, אך מיד התחרט וחשב לעצמו 'כאפ נישט קיין מצוות, האסט געהאלטן אין מיטן תהלים זאגן, דער אייבערשטער פארלאנגט נישט פון דיר זאלסט גיין כאפן מצוות וואס דו דארפסט נישט'.

בגיל תשע

סיפר הרה"ג ר' יחיאל שטיינמעץ שליט"א רב ד'קאסא-גראנדא' ששמע מהרה"ח ר' אברהם הערש מאליק ז"ל משיכון וויזניץ ב"ב שהכיר את רבינו מג' רויסווארדיין, והי' כמה שנים מבוגר מרבינו, ואמר פעם לר"י הנ"ל 'איר ווייסט וואס איר פארמאגט?', וסיפר לו שבהיות רבינו בן תשע ביקש רבינו ממנו בעת שהלך ברחוב שהוא ילך עמו לקבץ לצדקה, ורבינו הלך ברחוב בעינים סגורות כסגי נהור ממש.

סיפר הרה"ג ר' פנחס סענדעראוויטש שליט"א שרבינו אמר פעם להרה"ח ר' משה קאפיל האס הי"ו שבהיותו ילד כבן תשע ידע צעטיל קטן בעל פה.

רבינו אמר פעם שמגיל תשע לא החסיר מלעבור הסדרה כל יום שישי, ורק פעם אחת בהיותו ילד היה לו חום גבוה, ואז העביר הסדרה בשבת.

הרה"ח ר' שמואל דוד טובי הי"ו הכניס פעם התורות שרבינו זי"ע דיבר באותו תקופה הרבה בעניני התחזקות, ושאל מרבינו מדוע אינו מדבר מעוד ענינים, ענה לו רבינו שמאז שהוא בן תשע ארבעט ער אויף התחזקות בעבודת ה', ועדיין לא הגיע לשום מדרגה, והאיך יכול לדבר בענינים אחרים.

רבינו עצמו סיפר פעם שמרן האהבת ישראל זי"ע הי' קורא להחסידים שלו 'אנטיסעמיטן', וסיפר שפעם כשהי' ילד בגיל תשע נתפעל ביותר מהנענועים של זקינו זי"ע [והתבטא אז שהחסידים התפעלו בעיקר מה'למנצח' לפני תקיעת שופר, אבל אצלו האט באנומען ביותר הנענועים], והחליט אז שנעשה חסיד, ואמר שזקינו הרגיש בזה, כי אח"כ הלך פעם אחר זקינו, וזקינו הסתובב אליו ואמר לו: "דו ביסט שוין אויך אן אנטיסעמיט"?!

(קונטרס 'מרדכי מתהלך')

רבינו התנצל פעם על ימי נעוריו, ונד' פס בספר דרשות (ח"ג לך תשנ"ה) וז"ל 'מה שאני נראה כל כך גרוע, אני מטיל האשמה על אדמו"ר ז"ל ועל אדמו"ר ז"ל שלא הדריכו את בניהם ונכדיהם, הגם שאין זה תירוץ מספיק, בכל זאת יש לי לימוד זכות. ועיי"ש שמתנצל שלא רק שלא אמרו לו מוסר והדרכה, אלא אפילו כאשר הוא שאל אותם לא ענו לו, לא בחנו אותו, ולא התע' גיינו מה נעשה בחדר, ואף צעטיל למלמדים שבחנו אותו לא קיבל מהם, והוצרך לבקש מאדם זר שיבחן אותו ויכתוב בשבילו צע' טיל. ועיי"ש שמביא שדיבר פעם עם הרה"ק רבי יודאלע זצ"ל על זה.

אכן ידוע שהרה"ק רבי יודאלע זי"ע התבטא פעם שהי' לו לרבינו השגות בגיל עשר, מה שיש לאחרים בגיל שלשים, אבל כל זה לא בא לו בקלות, כאשר יסופר.

ידוע שזקינו כ"ק אדמו"ר אהבת ישראל זי"ע חיבבו ביותר. בספר ימים מקדם הביא ששמע מהחסיד הרה"ח ר' שמשון כהנא ע"ה מקראסנישאר א שבהיות רבינו זי"ע ילד בגיל ארבע ישב על ברכי זקינו אהבת ישראל זי"ע בעת שלחן הטהור, ור' שמשון תמה ע"ו בלבו מדוע אהב"י נטלו על חיקו, נענה אהב"י ואמר על רבינו "זה חלקי מכל עמלי".

על ההשגות שהיו לו לרבינו בגיל צעיר, שמענו כמה פעמים מרבינו עצמו שסי' פר שבהיותו ילד בא פעם קונצלער לג' רויסווארדיין, ועשה קונצען שהלך על חבל מבנין לבנין באמצע הרחוב, פון איין זייט גאס צום צווייטער זייט, והי' זה ביו"ט וכי' לם הלכו לראות אבל הוא החליט "עס גייט מיך גארנישט אן, יום טוב גיי איך נישט".

עוד סיפר שפע"א הי' פאראדע בג' רויסווארדיין של המיליטער, והיה בשב"ק באמצע שלחן זקינו אהב"י זי"ע וכל היל' דים הלכו לראות, אבל רבינו לא הלך מחמת שבת וגם שהיה באמצע שולה"ט. אח"כ סי' פרו לזקינו והי' אז סעודה בבית ליארצייט התורת חיים, ואהבת ישראל זי"ע אמר לו יישר כח על כך.

רבינו סיפר שכשהי' ילד לפני שנכנס זקינו אהב"י זי"ע לביהמ"ד להתפלל היה אחזו פחד ומורא, והיה מתחבא אחורי ארון הספרים, כיון שידע שאהב"י כשיסתכל עליו יראה אלעס וואס טוט זיך מיט מיר.

עוד סיפר שבחול המועד הי' אהב"י סועד עם בניו ונכדיו, והמשב"ק ר' משולם ע"ה הי' קורא להסעודה, ואמר רבינו שהוא רצה שיקח עוד זמן שיקרא להסעודה, וכי' שהיה קורא האט מיר אנגעוויבן קלאפן דאס הארץ, מען דארף שוין גיין, מ'דארף

עניני הפרשה

קיומו של כל דבר הוא מההשתנות וההתחדשות ויבקעו המים (יז, כא), פירש רש"י כל מים שבעולם (מכילתא). וצריך להבין מזה היה התועלת מזה, אחר שבני ישראל לא הוצרכו לעבור רק את הים סוף. כתיב להלן (שם, כז) ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו, פי' רש"י לתקפו הראשון (מכילתא). ובמדרש (ב"ר ה, ה) תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב וישב הים לאיתנו, לתנאו שהתנה עמו. וצריך להבין דלכאורה כל צורך התנאי היה רק על הבקיעה, בשביל שהיא ענין שינוי הטבע, ואין כל חדש תחת השמש (קהלת א, ט), על כן הוצרך התנאי מראשית הבריאה (עי' שמו"ר כא, ו ובפ"ת, ב"ר שם). וא"כ צריך להבין למה נרמז התנאי בעת שיבת המים, ולא בשעת בקיעת הים, שהיא השינוי בהבריאה.

ענין אהבת רעים ואהבת דודים

ואפשר לומר בהקדם ביאור מחלוקת בגמרא (ברכות לד ע"ב) מי עדיף צדיק גמור או בעל תשובה. דהנה איתא בספ"ק (עי' אהבת שלום, ריש פר' בראשית, ועוד) ענין שני מיני אהבות, אהבת רעים ואהבת דודים. אהבת רעים היא אהבה תמידית שאינה פוסקת, ע"ד (זוה"ק, ויקרא ד). תרין רעין דלא מתפרשין, וזוהי בחינת הצדיק הגמור, שמנעוריו נתגדל בתורה ויראת שמים, ולא פגם כלום. והאהבה השניה היא אהבת דודים, שהיא אהבה המתחדשת אחר ריחוק, ע"ד אומרם ז"ל (ספרי, דברים ו) בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים. ולאהבה זו יש מעלה שמתחדשת ביתר שאת, שבדבר חדש יש יותר תענוג, וזוהי בחינת הבעל תשובה שהיה מרוחק ועכשיו נתקרב.

גם בצדיק מעיקרו שייך ענין התשובה אמנם באמת אפשר להגיע לשתיה האהבות גם יחד, שאע"פ שמוטב שלא חטא מימיו (סוכה נג ע"א), וכידוע מאמרו של הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבו זצ"ל שאמר, שאם היה יודע שעבר אף פעם על עבירה אחת אז כל חייו אינם כדאים לו. בכל זאת יכול הוא להשיג בחינת הבעל תשובה יחד עם זה, וכדאיתא בספ"ק דלכאורה נראה שאי אפשר לקיים מצוות תשובה אלא אם כן חטא ח"ו, אולם באמת אינו כן, כי מאחר שהאדם נקרא הולך ולא עומד, ובכל יום מתעלה להשגה יותר גדולה מדאמתול בעבודת השי"ת, ע"כ שב בתשובה על עבודתו של אתמול, שמשגי עכשיו

ב"ק ארמו"ר בעל תורת מרדכי מויז'ניץ זי"ע

עניני הלולא - על החסידים

הרה"ח ר' מרדכי חנא פוקס ע"ה (ה"ב)

צדקה

הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה היה עוסק תמיד בצדקה וגמילות חסדים, אף שהי' עוסק בתורה כמה שעות במשך היום, מ"מ ביתר הזמן עסק בצדקה וגמילות חסדים. האדרעס של כל הנצרכים היה ר' מרדכי חנא ע"ה.

הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה הי' רגיל לילך לקבץ מעות לצדקה, ואמר שבכל עת הוא נוטל עמו שני כיסים. האחד בשביל מעות הצדקה, והשני בשביל הבזיונות שהיה רגיל לקבל, על מה שהלך כמה פעמים במקום אחד. והיה מסיק ואומר, איזה כיס חשוב יותר. הוי אומר, הכיס של הבזיונות, חשוב הרבה יותר מכיס של המעות.

הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה הי' רגיל לכתת רגליו ולסבב על הפתחים, לקבץ צדקה עבור עניים. ובגרויטווארדיין הלך גם לבית מדרשם של האשכנזים, והם חשבו שהוא מקבץ המעות עבור עצמו. ושמו ר' מרדכי חנא מזה ואמר, עכשיו שהם נותנים המעות עבורי, ולבסוף אני נותנם לעניים, הרי אני מקיים בזה מצות צדקה מממוני.

בביהמ"ד של הקהילה בגרויטווארדיין, לא היו רשאים לילך לקבץ מעות. אך הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה, הלך אעפ"כ. והגבאי של ביהמ"ד הי' צועק עליו, אך הוא לא נתפעל מצעקותיו. וכאשר הגבאי הלך אחריו להפריעו, הלך מצד אחד לצד אחר, ממזרח לצפון וכן הלאה.

החסיד ר' שמואל פוקס ע"ה היה אומר, על הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה. שהגם שר' מרדכי בירנבוים (מהגבירים הגדולים בוויז'ניץ) הי'

שאינה הגונה כל הצורך. ולכן אינו צריך להיות בעל עבירה ח"ו, כדי לקיים מצות תשובה, ועד"ז מתחדשת לו גם בכל יום אהבה חדשה וחשובה, שמעולם לא זכה לה.

הקיום וההמשך של כל דבר, הוא מההשתנות וההתחדשות השניה וזה אפשר לומר בביאור הגמרא (מגילה י ע"א) קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, קדושה שניה קידשה לשעתה ולעתיד לבא. דלכאורה צריך להבין למה אמנם לא קידשו את ירושלים מעיקרא לקדושה עולמית, אך הענין הוא שהקיום וההמשך של כל דבר, הוא מההשתנות וההתחדשות השניה בבחינת אהבת דודים. וכן מצינו אצל הלוחות, שהלוחות הראשונים נשתברו ולא היה להם קיום, משא"כ הלוחות השניים שבאו בהתחדשות היה להם קיום.

וכמו כן מצינו אצל האבות אברהם ויעקב, שנשתנו שמותיהם מאברהם לאברהם ומיעקב לישראל, שע"י שנשתנו שמותיהם עוה"פ היה להם קיום לעולם, כי שמו של האדם הוא שורש נשמתו, עדה"כ (בראשית ב, יט) נפש חיה הוא שמו, (ועי' בספה"ק אהבת שלום, ריש פר' שמות). חוץ מיצחק שלא הוצרך להתחדשות השם, כי הוא בעצמו נתחדש, כדאיתא בספה"ק שבשעת העקידה פרח נשמתו ונמשך לו נשמה חדשה, ונעשה כבריה חדשה.

כל העולם הוצרך שתתחדש בריאתו

ולפי דברינו יתיישבו הדקדוקים הנ"ל, כי גם העולם בעצמו הוצרך שתתחדש בריאתו, שע"י יהיה לו קיום לעתיד. וזה היה כשהביא הקב"ה את המבול ונחרב העולם כליל, וכדברי רש"י עה"פ (שם ו, יג בשם המדרש) והנני משחיתם את הארץ, שאף ג' טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו, ואחר זה נתחדשה בריאתו עוה"פ. ואמנם אח"כ נשבע הקב"ה שלא יביא עוד מבול לעולם, כי אין בו צורך עוד. אולם כל זה היה רק בהיבשה שנחרבה ונתחדשה, אבל המים לא שלט המבול בהם, כדאיתא בגמרא (סנהדרין קח ע"א) מכל אשר בחרבה מתו (בראשית ז, כב), ולא דגים שבים. על כן הוצרך הקב"ה לבקוע הים שע"י יחרב גם הוא, ואח"כ ישבו המים ותתחדש בריאתו עוה"פ, שע"י יהיה לו קיום על העתיד כנ"ל.

ועל כן נבקעו כל מימות שבעולם, כי כולם הוצרכו לחידוש הנ"ל. וזה היה התנאי שהתנה הקב"ה עם הים עוד בזמן

מביא סכומים גדולים לכ"ק אאזמו"ר זצ"ל, אבל ר' מרדכי חנא ע"ה ה' מביא עוד יותר ממנו. כי ר' מרדכי הנ"ל הי' בא רק מספר פעמים במשך השנה לאאזמו"ר ז"ל, ואז הי' נותן לו סכום רב, ונמצא שיש לנתינתו גבול וקצבה. אכן ר' מרדכי חנא ע"ה הי' מאסף כספים במשך כל השנה מהרבה אנשים, וכיון שמסר את עצמו ע"ז בלב ונפש הי' מאסף סכום גדול ביותר, ואין לזה קצבה וגבול.

פעם ביקר הרה"ח ר' מרדכי חנא ע"ה בעיר חוסט, לצורך אסיפת כספים לחלקם לעניים. ונכנס אצל המרא דאתרא הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל, וביקש ממנו כתב המלצה. אך כיון שלא הכיר את ר' מרדכי חנא ע"ה, לא רצה לכתוב בעבורו המלצה. נענה ר' מרדכי חנא ואמר, "איך צוברעך מיך די פיס פאר אידנ'ס וועגן, און איר ווילט אפילו א כתב נישט געבן?".

כעבור איזה זמן, נכנס הרה"ח ר' משה טעטשער ע"ה שהי' מחשובי העיר, אל המרא דאתרא. וסיפר לו הרב, שזה מקרוב נכנס אצלו זקן שאינו מכירו, וביקש ממנו כתב המלצה. אך מאחר שלא הכירו, לא כתב עבורו. כאשר חקר ר' משה אודות האיש הזקן, והרב תיאר לפניו מראהו ותהלוכותיו, קפץ רבי משה ממקומו בהתרגשות, וצעק "אוי! מה עשיתם. הלא זהו ר' מרדכי חנא שלנו, שהוא אחד המיוחד בחבורתנו". כשמוע הרב את דבריו הנרגשים, נטל נייר ועט בידו, וכתב עבור ר' מרדכי חנא מכתב המלצה נהדרה, כראוי לכבודו של ר' מרדכי חנא ע"ה.

ובארה"ב, ועוד איזה מדינות. וכן בית וויז'ניץ בפרטות, אשר היה מושבה בגלילות בוקאווינא ומארמאראש, ונחרבה ונעקרה משם וקבעה מושבה מחדש במדינות אלו. גם זה היה בבחינה הנ"ל, שכדי שתהיה לה קיום על העתיד, הוצרכה ליחרב ולהתחדש מחדש.

ואמנם צריכים לראות שההתחדשות הזאת תמשיך להתקיים עד לימות המשיח, ושיהיה עכשיו עוד יותר טוב ממה שהיה מקודם, כעין לוחות שניות שנתחדשו ונתקיימו. וכעת שנסתלק מאתנו אאזמו"ר ז"ל, אין להתייאש, רק להמשיך כוחו שהשריש בנו על העתיד, שיהיה לו קיום לעולם.

(גליון דרכה של תורה, ישיבת וויז'ניץ, בלומינגראו נ"י.)

בריאתו, כי כל הדברים נבראו באופן שתתחדש בריאתם עוה"פ. ועל כן גם נרמז התנאי שהתנה הקב"ה עם הים בפסוק וישב הים, שמדבר כבר משיבת המים, כי כל קריעתו היתה שתוכל להתחדש בריאתו עוה"פ ע"י שיבת המים.

גם דרך החסידות הוצרכה

להתחדש כדי שתהיה לה קיום ואפשר לומר, דהנה דרך הבעש"ט הק' זי"ע נתייסדה ונמשכה במדינות פולין רוסיה טשעכיי אונגארן והסביבות, עד מלחמת העולם השניה שאז נחרב כליל כל הישוב היהודי במדינות אלו, ועקרו משם וקבעו מושבותם בארץ ישראל

עוברות והנהגות

רחיצת ידים לתפילה

א. כבר סיפרנו איך שהיה מזהיר על הענין, ופעם ראו ר"ה גלוי בענין זה, כאשר אחד מנכדי רבינו, בהיותו בחור צעיר רצה מאוד להתפלל לפני העמוד תפילת ערבית ו"תפס" את העמוד. רבינו נכנס לחדר התפילה וציוה לכל הנוכחים שירחצו את ידיהם. והוא לא רצה לעזוב את העמוד בידעו ששוב לא יקבל אותו בחזרה, ונשאר על עומדו. לאחר שכל המנין רחצו את ידיהם, שאל רבינו אם כולם רחצו ידיים, והמשמשים ענו בחיוב והתחילו שיר המעלות. לפני קדיש שוב הסתובב רבינו זי"ע ושאל אם כולם רחצו ידיים ואמרו לו שכן. ושאל: כולם?? כאשר הציבור לא ידע שהוא לא רחץ אמרו לו שוב שכולם רחצו ורק אז הסתובב באיזה מין יאוש על פניו והמשיכו בתפילה.

ב. לפעמים אמר רבינו לפני תפילת מנחה שיודיעו לציבור שירחצו ידיהם ויאמרו קרבנות. פעם, לאחר הודעה כזו הלכו הציבור לרחוץ ידיהם, וכאשר רבינו זי"ע נכנס לחדר התפילה הפתיע את הציבור (שכבר התכוונו שרבינו ישאל אם רחצו ידיהם) ושאל: אמרתם קרבנות? ויבושו העם ונסתמו פיהם...

ג. ר"ח טבת שתע"ז היה ביום שישי וביום השבת. בתפילת מנחה של ערב שבת בביהמ"ד נזכר רבינו זי"ע באמצע חזרת הש"ץ ששכח לומר יעלה ויבוא, ואז לפני כל הציבור פסע הפסיעות והתחיל שוב שמו"ע. (במקום חילול ה' אין חולקין כבוד לרב)

ד. כל ברכה שעשה היה מחושב הרבה שלא יכנס לשאלות. ולא רצה לחפש אחר היתרים אפי' מה שמובא בספרי הפסק, כך למשל לא בירך אלוקי נשמה והמעביר שינה באם לא ישן בלילה, והיות שזה היה מידי יום ביומו לכן יצא שרוב הימים לא בירך את הברכות האלו. וכן כאשר חשש אם הוא מריח את הבשמים ביקש שיוציאו אותו בברכה ורק אז הריח הבשמים.

ה. בברכות הארוכות, למשל על המחזי', ואפילו בורא נפשות, כאשר הסתפק אם אכל כשיעור וכדו', הוציאו אותו

עוברות ואמרים נעימים מגרולי הרורות

הרה"ק הסבא קרישא מריזין זי"ע א - עוברות וסיפורים

השגחה פרטית

- ב -

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע:

מרגליה בפומא דכ"ק אאמו"ר זצוק"ל לספר אחר קידוש הלבנה העובדא מהרה"ק מריזין זי"ע, אשר בעת שישב במאסר בעיר קיעוו, לאחר שהאשימהו שעוסק בענינים נגד המלוכה, ובלילה שהיה סוף זמן קידוש לבנה, לא הניחו שומר הפתח לצאת לחצר לקדש הלבנה, על אף כל הפצרותיו ותחנוניו, ועגמה נפשו מאוד, לאחר זמן מה ניגש שוב הרה"ק לפתח הדלת לנסות את מזלו, ובאמצע שמע איך שהשומר גונח "אוי וויי שכינתא בגלותא".

הבין הרה"ק שהשומר יהודי, ודפק לו הרה"ק על הדלת והפציר בו שיניחנו לצאת לזמן מועט לקדש הלבנה, ומאחר שראה השומר שהוא בעל צורה ואדם גדול משכמו ולמעלה, נענה השומר לבקשתו והניחו לצאת, אך התנה עמו למהר בזה מאד, מכיון שחילופי המשמרות בעוד זמן מועט, ובאם יתפס בקלקלתו על ידי המשמר הנכנס אזי אחת דתו, 'זוען דער הייליגער ריז'ענער האט זיך דער זעהן מיט די לבנה האט ער פארגעסן צוריק צו גיין...' וככה עמד בדביקות כשלת רבעי שעה, והשומר שם נפשו בכפו ולא דחפו פנימה מכיון שראהו עומד בדביקות גדול, והנה ברגע שנכנס הרה"ק פנימה וסגר השומר הדלת אחריו, הגיע השומר הבא אחריו, ונפל לפני רגליו בתחינה ובקשה שיסלח לו על איחורו, הואיל ולמרבה הפלא תעה בדרך, ועל אף שנהירין לו שבילי דאורחא ככף ידו מאז ומעולם לא מצא הדרך הנכון.

ורגיל היה אבי הק' זי"ע לפרש משמיה דהבעש"ט הק' זי"ע דברי נעים זמירות ישראל בפ' מה' מצעדי גבר כוננו (תהלים לו, כג) שדקדק לומר "מצעדי" ולא אמר "דרך", להורות בא שלא רק הדרך בכללות מושגת בהשגחת השי"ת, אלא כל צעד ופסיעה מכוון בהשגחה פרטית מאבינו שבשמים. (כ"ק מרן

אדמו"ר זי"ע - דב"ק)

**ע"י שסומך ובוטח בהשי"ת
נתבטל ההסתר פנים**

- א -

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זצוק"ל: שמעתי מהרה"ק ה'כנסת מרדכי' מסאדיגורא זי"ע וגם מפי אאמו"ר מהרי"א זי"ע עובדא דהוי אצל אדמו"ר קדוש ישראל מריזין זי"ע, שבא אליו איש אחד בתחינה ובקשה, היות שנודע שחטא נגד המלוכה ורוצים להושיבו במאסר על שנים הרבה, ונפשו בשאלתו שיעורר הרה"ק רחמים עליו להפקד בדבר ישועה, ולא הגיב הרה"ק מאומה אלא ישב תפוס בשרעפיו, והתחיל האיש לבכות על מר גורלו באמרו לפני הרה"ק רבי האם אבדה תקוותי ונסתרה עצתי?

מיד כשמע זאת הרה"ק מריזין אמר: קרובה ישועתך לבוא, שכן כתב נעים זמירות ישראל בתהלים (יג, ב) **עד אנה תסתיר את פניך ממני עד אנה אשית עצות בנפשי, שהכוונה בזה שעד אנה היא ההסתרת פנים, 'עד אנה אשית עצות בנפשי', היינו רק כל זמן שעוד אסמוך על עצמי ותבונתי לחשוב שיש לי עצות ותחבולות להנצל, אבל בו ברגע שאבין שאני כשלעצמי אין אני יכול לעשות מאומה, ואודה על האמת שהעצות אשר בנפשי לאו כלום הנה, ורבות מחשבות וגו' ורק עצת ה' היא תקום, אזי בזה יסיר ההסתרת פנים ויתגלה תיכף ישועת ה'.**

ומוסיף מרן רבינו זי"ע, לפרש עפי"ז הפ' **אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדיני** (תהלים צד, יח) בהקדם מה שיש לדקדק למה תלה זאת המשורר האלקי באמירה דוקא, ולא קיצר בלשונו אם מטה רגלי וגו', ולפי הנ"ל אתי שפיר, דהנה לשון "רגלי" יכונה על הסיבות המוליקות את האדם לדבר ידוע, וזהו אם אמרתי מטה רגלי, שכבר הגעתי למדרגה שהנני יודע שמצד תחבולותי הנני אומר נואש, ואי אפשר שאושע בדרך הטבע בהסיבות הבאים ממני, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, אז חסדך ה' יסעדיני. (כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זי"ע - נוע"א תהלים יג. הוספה מכ"ק מרן רבינו זי"ע - דב"ק נועם עלי שיח מכתב לו)

עובדות ואמרים נעימים מגדולי הדורות - המשך

ידועה העובדה שסיפר הרה"ק אדמוה"ז מטשארטקוב זי"ע מאחד שהרשיע הרבה, וממש לא הניח עבירה אחת שלא עבר עלי' רח"ל, ורצה לחזור בתשובה, ובא לפני הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע והושיט לו רשימה ארוכה מכל עוונותיו ופשעיו, וביקש ממנו שיתן לו סדר בתיקוני תשובה, ויען לו הה"ק מטשערנאביל, הנה נא זקנתי מלקבל עלי ועל צווארי מקרה קשה כזה, עצתי אמונה שתסע להרה"ק מריזין, שהוא עוד צעיר לימים, ובוודאי יקבל אותך וישיעך, ואכן כן עשה, כאשר נכנס לקודש פנימה הושיט להרה"ק מריזין את הפתקא עם הרשימה הארוכה מכל חטאיו, וערך לו הרה"ק סדר תשובה כזה, לכל לראש יראה שכל דבר שבקדושה שמוציא משפתיו, כתפילה וברכות ובהמ"ז, ואפילו ברכת אשר יצר, יאמר דוקא מתוך הסיודור, כמו"כ בכל עת עריכת השלחן אשר לפני ה', יסתכל בפני קדשו של הרה"ק, ולא יסיר מבטו ממנו אפי' כהרף עין.

והפטיר אדמוה"ז מטשארטקוב זי"ע ועכ"פ: הכרתי את הבעל תשובה הלז, והי' בעל מדריגה משכמו ולמעלה עד שלקח קוויטלעך, והאיך זכה לכל זה, היות ועשה כל מה שצוה עליו אבי זי"ע, ממילא ידע והבין אח"כ 'מעצמו' לעשות כל מה שצריך, עד שהגיע לתשובה שלימה.

ומוסיף מרן רבינו זי"ע: הנשמע מזה שההסתכלות בפני צדיקים מועילה לזכך את נפש האדם שיגיע לידי תשובה גמורה, והוא ע"ד דאיתא בספה"ק דגל מחנה אפרים (נשא) לפ' הפ' (במדבר ו, כו) יאר ה' פניו אליך, ע"ד דאי' בזה"ק פ' יתרו (ח"ב קסג): צדיקיא אנפיהון אנפי שכינתא ממש, איהי באתכסאי ואינון באיתגליא, ואינון פנים דילה ממש עיי"ש, וזה י"ל הרמז 'יאר ה' פניו אליך' היינו השי"ת יאיר לך, שיהיה לך פניו כביכול, שיהיה אנפך אנפי שכינתא ממש עכ"ל"ק.

חזינון מהכא שהסתכלות בפני צדיקים אשר אנפיהון כאנפי שכינתא, הוא כקבלת פני השכינה ממש, אי לזאת מועילה הוא ביותר לזכך את נפש האדם שיגיע לידי תשובה גמורה. (כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זי"ע"א - נוע"א

- שחרית)

רביה"ק מרוזין המשיך רפואות ע"י המוח

- ג -

שח כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זצוק"ל: שמעתי דבר נחמד מפ"ק הרה"ק ה'כנסת מרדכי' מסאדיגורא זי"ע, שסיפר שחסיד א' מחסידי הרה"ק המפורסם רבי שלום מבעלזא זי"ע השתתה בדרך הילוכו בעיר טשערנוביץ שבמחוז בוקאווינא, ובהיותו שם חלה ל"ע, ונסע החסיד להזכיר עצמו אצל הרה"ק מריזין זי"ע שישב אז בסדיגורא. כשהגיע החסיד לסאד"ג לא הסתיר את האמת שהוא מחסידי בעלזא, וביקש את ברכת הרה"ק מריזין זי"ע לרפואה, ושאל אותו הרה"ק האיך נוהג רבך מבעלזא כשמאחל ברכת רפואה, ויען החסיד ויאמר שרבו נוהג להשפיע רפואה 'בידו', כידוע מנהג הרה"ק מהר"ש זי"ע שהניח אצבעו על מקום הכאב והסיר ה' את החולי והמכאוב, נענה הרה"ק מריזין, אנו ממשיכים רפואה 'במוח', ושני הדרכים הללו יסודתן בהררי קודש, ומקור מקומן טהור מהפ' בתהלים (ק"ז) 'ישלח ד'ברו ו'ירפאם, שראשי תבות 'ידו' וסופי תבות 'מוח'. (כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זי"ע"א - נוע"א פר' עקב) * * *

הה"ק מריזין מיצר בצערן של ישראל

- ד -

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זצוק"ל: כאשר חלה הרה"ק מריזין זי"ע, הגיע רופא מפורסם מטשערנוביץ לבדקו, לאחר שבדקו פסק הרופא שאסור להרה"ק להתאמן ולקבל אנשים, פנה הרה"ק מריזין זי"ע ועכ"פ למקורביו ואמר להם, על מה ולמה אוסרים עלי לקבל אנשים, אי משום ששופכים צרות לבם לפני, האמינו לי כשאיש יהודי בקצה העולם יש לו יסורים, בו ברגע מרגיש הנני זאת כאן. (כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זי"ע"א - נוע"א שיח) * * *

ע"י שמקבל פני צדיקים זוכה לתשובה שלימה

- ה -

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר הנוע"א זצוק"ל:

בברכה, והיה אומר עם המברך המוציא כל הברכה מלבד הפתיחה והסיום.

ו. פעם אחת ולאחר דקה חזר כי נזכר שלא בירך ברכה אחרונה, על אף ש'בורא נפשות' מן הדין לא חייבים לחזור למקום שאכל, הוא החמיר על עצמו.

ז. וכן בעניית אמן לא רצה להפסיד מלענות שום אמן, וכן לא להכשיל אחרים בעניית אמן שלא כהלכה.

ח. פעם היה בביהמ"ד יהודי שאמר קדיש, והיהודי הזה שדיבורו ל"ע לא הי' כתיקונו, אמר את הקדיש בקול שקט, והיות שלא היה איש אחר בביהמ"ד שאמר קדיש, הלך רבינו זי"ע לעמוד אצל היהודי הזה כדי שלא להפסיד שום אמן! (אגב, היהודי הזה שאב מלא חופניים חיזוק בזה ש'הרבי בא לעמוד אצלו באמירת הקדיש"...)

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א מירושלים שאל את רבינו זי"ע בשנותיו האחרונות בהזדמנות למה כשהקול שלו ברור הוא ממחר בקידוש ליל שבת ואינו אומר אותו בנוסח כרגיל, והשיב לו רבינו: "אם אני רואה שיש לי קול, אני חושש שמא זה לא ימשך זמן רב, ולכן אני ממחר כדי שהציבור ישמע - כל זמן שיש לי קול - ויענו אמן כהלכתה!"

י. פעם עלה רבינו זי"ע לעליית מפטיר ולפני ההפטורה התחיל דין ודברים שהוא חושש לומר ברכות ההפטורה כי הציבור לא ישמעו איך שאומר הפטורה. עד שבאו לידי פשרה שרבינו יאמר הברכות והבעל קורא הרה"ח ר' יקותיאל מנחם עסטרייכער שליט"א יקרא את ההפטורה בקול רם!!

יא. וכן בכל דבר שבקריאה, כאשר היו בחור צעיר, וכדרך הבחורים הצעירים היודעים לעשות כל דבר החליט שאהוא מתאים להיות הבעל קורא, וכן הוה באחד הימים במנין של רבינו זי"ע קרא בתורה, אבל באמצע הקריאה הפסיק אותו רבינו ונתן הוראות, להגביה הקול, אמור יותר לאט ואל תמהר וכו'...

פנינים ועובדות - תורה (ח"ב)

וכן היה עוד עובדא שכשנכנסו לביהמ"ד הישן היה שם ארונות ישנים שעוד נשאר מק"ק דעעש שהשתמשו מקודם בביהמ"ד, והמשב"ק ר' יהושע חיים קאסטען שליט"א והגה"ח ר' בן ציון פלדמן שליט"א ממאנסי בנו לביהמ"ד ארונות חדשים לספרים, ולכן רצו לזרוק את הארונות הישנים ונתעוררה שאלה אם מותר לזרוק לאשפה או שיש קדושה עליהם ואסור, ושלח רבינו זי"ע לשאול אצל רב, והלך המשב"ק שליט"א לשאול אצל א' מרבני העיר והלה פסק לפרק את הארון ואח"כ אפשר להניחו באשפה,

ורבינו זי"ע לא היה מרוצה מהפסק, ושלח לשאול אצל רב אחר, והלה ג"כ פסק כן לפרק ואח"כ אפשר לזרוק לאשפה, ורבינו זי"ע לא היה מרוצה מהפסק ואמר שישאלו אצל פארציטיישע רב, והלך המשב"ק שליט"א לשאול להגה"צ אב"ד דעברעצין זצ"ל שהיא א' מגדולי רבני ודייני העיר וכן היה פארציטיישע חסידישע רב, ופסק הדעברעצניער רב שמקודם יש לחלל את הארון על מעות להוציאו מקדושתו ואח"כ אפשר לפרק אותו ולזרוק לאשפה, וכשרבינו זי"ע שמע את הפסק היה מאוד מרוצה, ומיד הוציא שו"ת אמרי יושר להגה"ק ר' מאיר אריק זצ"ל הראה שכך הוא פוסק ופק זה רצה לשמוע, וציוה לחלל את הארון על חמש דולר ולפרקו ולזרוק לאשפה, (יש לציין שהלכה למעשה אולי אכן פוסקים כהרבנים הראשונים אעפ"כ רבינו זי"ע רצה להחמיר ולשמוע מרב את אותו הפסק, ואין ללמוד מזה הלכה למעשה).

עוד עובדא מעניינת שרואים מזה את שכלו הישר של רבינו זי"ע בתורה הק', בעת שרבינו זי"ע היה משגיח בישיבה בסקווירא, היה פעם שרצו למנות מגי"ש חדש בישיבה, והיה מדובר על איזה אברך חשוב מאוד ות"ח גדול, ושאלו לרבינו זי"ע את חוות דעתו, ושאל רבינו זי"ע מה עשה האברך עד היום, אמרו לו שהוא לומד בכלל הלכה כבר יותר מחמש שנים, אמר רבינו זי"ע שהוא לא מתאים להיות מגי"ש משום שהלימוד של הלכה הוא בשונה לגמרי מהלימוד גמרא בעיון ואם בחמש שנים האחרונים היה ראשו עסוק בהלכה אין הוא יכול עכשיו למסור שיעורים בגמרא בעיון משום שזה לימוד אחר לגמרי וכדי למסור שיעורים צריכים להיות ראשו שקוע בסיגנון הלימוד הזה, ולכן עצתי שיכנס עכשיו למשך שנה לכולל של גמרא בעיון ואח"כ הוא יוכל להיות מגי"ש בזה, והאברך עצמו התפעל מאוד מזה והודה שאכן התחיל להכין שיעורים וראה שהוא סוג מחשבה אחרת לגמרי.

בהמשך למה שהתחלנו להביא בגליון הקודם עובדות ופנינים על חלק התורה של רבינו זי"ע כפי ששמענו מהמשב"ק הגה"ח ר' יהושע חיים קאסטען שליט"א, בגליון הזה נמשיך להביא עוד כמה עובדות על חלק התורה כפי מה ששמענו מהנ"ל.

התמדת התורה של רבינו זי"ע לא ידעה גבולות, ועסק בתורה יומם ולילה בלי הפסק, ואף כאשר נכנסו לחדרו באמצע הלימוד היה לוקח מעט זמן עד שהרגיש שא' נכנס לחדרו, וכן מספרים בניו ובנותיו של רבינו זי"ע שבכל יום ויום כשקמו בבוקר כבר היה רבינו לומד בהתמדה ובקול.

ומספר המשב"ק שליט"א שבא' מימי הקיץ בשנת תשמ"ב (בשנה הראשונה שבאו לב"פ), רצה מאוד לראות מה שלומד רבינו זי"ע, ונכנס לחדרו וראה שלומד שו"ע הל' קריאת ספר תורה, וכשרבינו זי"ע הרגיש שהוא מסתכל ומתמיה מדוע לומד דוקא לימוד זה, סיפר לו, הרה"ק הקדושת יו"ט זי"ע כשלמד הוראה נסע ללמברג אל הגה"ק בעל הבית יצחק זי"ע (-הגה"ק ר' יצחק שמעלקים זי"ע) לקבל היתר הוראה, ובחנו הבית יצחק משך זמן ממושך כמה פעמים על יורה דעה, ואכן הקדושת יו"ט עמד בכור המבחן והצליח, ואחר שגמר לבחנו בהל' יו"ד שאל אותו שאלה בהל' קראת ס"ת, אמר לו הקדושת יו"ט שלא למדו עכשיו ואינו יודע להשיב עכשיו תשובה, אמר לו הבית יצחק נו! נו! גיי יעצט און לערן די הלכות דערנאך וועל איך דיר געבן אן היתר הוראה (בסדר תלך עכשיו ותלמד ההלכות ואח"כ אני ייתן לך היתר הוראה), ואכן הלך הקדושת יו"ט ולמד את ההלכות ונבחן עליה וכמובן הצליח ונתן לו הבית יצחק היתר הוראה, ואמר לו הבית יצחק הרי אתה בן של רב וודאי תקבל משרת רבנות בעיר, ואיזה פנים יהיה לך כשתקבל שאלה בשבת בבוקר בביהמ"ד על ס"ת ולא תוכל להשיב, ע"כ סיפר רבינו זי"ע. וןמספר המשב"ק שאכן כעבור תקופה נתעורר שאלה בביהמ"ד של רבינו זי"ע בב"פ בשבת על ס"ת, והיה שם א' שעסק בסופרות ורצה לפסוק, ורבינו זי"ע לא היה מרוצה מהפסק, והיה שם אחר שג"כ עסק בסופרות ורצה לפסוק, ועדיין לא היה רבינו זי"ע מרוצה מהפסק, והיה שם א' ושמו הרה"ח ר' הערשל פאגעל ז"ל שהיה תלמיד חכם גדול ומיד שאל מה השאלה ובא והסתכל בהס"ת ומיד פסק, ואז נעשה רבינו זי"ע מרוצה מהפסק ואורו עיניו והראה שעל פסק זה היה כוונתו.

פנינים מבעלי ההיולולא מלוקט מתוך ספרי אמרות טהורות

כ' בשבט הרה"ק רבי חיים דוד דאקטאר מפיעטריקוב זי"ע א' שמעתי מפי הרה"ח רבי משה בטלן זצ"ל, מעשה מהרה"ק רבי חיים דוד דאקטאר מפיעטריקוב זי"ע, אשר בשנות נעוריו היה רופא ולא היה מתנהג כשורה, וע"י הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע נעשה בעל תשובה והיה תלמיד להרה"ק הרבי מלובלין זי"ע וצדיק מפורסם, ער איו געווארן א גרויסע בעל מדרגה, פעם אחת בערוב ימיו חלה, והרה"ק התפארת שלמה מראדאמסק זי"ע בא אליו לבקרו, ומצא אותו שוכב על הארץ ובוכה, חשב התפארת שלמה שמסתמא בוכה על ימי נעוריו, וברצונו לחזק אותו פנה אליו ואמר "איר דארפט נישט וויינען, והימים הראשונים יפלו" (במדבר ו, יב).

נענה הרה"ק רבי חיים דוד זי"ע ואמר, "ראדאמסקער רב, זאגט נישט אזוי, יאך בין נישט מוותר אויף קיין איין מינוט פון די ימים הראשונים, יאך בין מאמין באמונה שלימה אז אין דעם זכות וואס איך קען דעם אור החיים הק' בעל פה מיט'ן לשון, זענען אלע ימים הראשונים נתהפך געווארן אויף זכויות!" ונראה מזה גודל ההשפעה בנפש האדם מכח לימוד אור החיים הק', עס גיבט אריין א קדושה, והוא תיקן על כל הענינים, ובפרט בדורותינו אלה שהכוחות חלשים ואי אפשר לעשות סיגופים קשים, יש להתחזק בלימוד אור החיים הק' שהוא תיקון על כל הענינים. (ח"ב עמו' ק"צ).

כ"א בשבט הרה"ק רבי יצחק מנעשכיז זי"ע א'

בספר זכרון טוב הובא (ימי נעוריו את ה') מה שסיפר הרה"ק רבי יצחק מנעשכיז זי"ע שבילדותו ישב פעם בסעודה אצל אביו הרה"ק רבי מרדכי מנעשכיז זי"ע, ואחרי אכילת הדגים רצה לשתות מים, אמר לו אביו הק' עצור עצמך ותמתין קצת, אחר זמן מה יצא אביו הק' מן החדר, ואז לקח לעצמו מים ושתה, כאשר חזר אביו הק' וראה שכבר שתה, הוכיחו בדברים ואמר לו: "וואס וועט זיין פון דיר!" כעת הנך קטן והיית תאב לשתות מים ולא יכולת להתגבר ולהתאפק, מה יהיה כאשר תגדל ותתאוה לענינים אחרים, לתאוות גדולות יותר, ולא תוכל להתגבר על עצמך לשבור תאוותך! כששמע דברם אלו התחיל לבכות מאוד, ולקח את הדברים אל לבו שלא לשכוח אותם לעולם. (ח"ג עמו' שי"ג)

כ"א בשבט הרה"ק רבי יעקב מהירמלוב זי"ע א'

שמעתי מהגה"צ מטשעביץ זצ"ל בשיחה עם כ"ק אמו"ר זצוק"ל שאביו הגה"צ הכוכב מיעקב אב"ד הירמלוב זצ"ל היה

בהוסיאטין בשמחת החתונה אצל הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע עם הרה"ק רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין זי"ע, שנתקבצו שם הרבה צדיקי בית רוז'ין זי"ע, וחסידי הרה"ק מטוריסק זי"ע קנו אז לרבם "א גאלדענע בעקיטשע" שהיה נראה כגד מלכות, וכאשר הגיע לסעודת החתונה מלוּבש במלוּבש החדש, עמד שם חסיד שוטה מחסידי הוסיאטין - כך התבטא הגה"צ מטשעביץ זצ"ל - וחרה לו שהרה"ק מהוסיאטין זי"ע יושב עם בעקיטשע שחור רגיל כפי שנהגו צדיקי בית רוז'ין, ואילו הרה"ק מטוריסק לבוש במלוּבש נאה כל כך, והחליט בדעתו לקרעו, וכך עשה, נכנס מתחת לשולחן וחתך את כנף הבגד, תיכף לאחר מכן התחרט מאוד, אך כבר נעשה מעשה, ובגמר הסעודה כשעמדו הצדיקים זי"ע לערוך את ה"מצוה טאנץ" ראו הכל שכנף הבגד נקרע ונחתך, ונעשה מזה רעש אצל החסידים.

כאשר ראה זאת הרה"ק מהוסיאטין זי"ע הורה תכף לעשות דרישה וחקירה מי הוא זה שהעז לשלוח ידו בבגדו של הרה"ק מטוריסק זי"ע, עד שבא אותו חסיד, ואמר הרה"ק מהוסיאטין זי"ע שצריך להענישו על דבר כזה, "אזא זאך, א חוצפה", וקרא להגה"צ הכוכב מיעקב זצ"ל, שיפסוק את עונשו עפ"י דין, והתיישבו שני הצדיקים לשמוע פסק דינו.

התבונן הכוכב מיעקב על מראהו של זה החסיד, שהיה איש מטופל בבנים, לבוש ב"קאפאטע" קרוע ובלויה, וראה כי פניו החווירו ביותר, "ער איז ווייס ווי דער וואנט", בידועו שפסק דינו תלוי בו, ולא ידע מה לעשות, מצד אחד קשה להקל על כבוד המגיד הק' מטוריסק זי"ע ומצד שני הלא הוא איש עני מטופל בבנים.

לפתע נצנץ במוחו של הכוכב מיעקב רעיון ואמר: אספר מעשה שאירע באוסטראה אצל הרה"ק רב ייבי זי"ע, פעם אחת ביזה איש אחד את ראש הקהל וסטרו על לחיו בפני קהל ועדה, והלך ראש הקהל להתדיין עמו אצל הרב המגיד דמתא הרה"ק רבי ייבי זי"ע, ראה רב ייבי שהאיש עני ואביון ופסק ואמר: באמת צריך להבין

כיצד זה יתכן שאדם כזה יכוין לבזות את ראש הקהל, ודאי לא יתכן שיהיה זה כפשוטו, רק לאשר כי אין לו פרנסה, הנה זה כואב לו מאוד ולבו מר עליו, על כן כאשר ראה את ראש הקהל מתהלך במלוּבשים נאים ומתוקנים עורר הדבר את כאבו יותר, וזה גרם שהביע צערו באופן כזה של ביווי ראש הקהל, אי לזאת הנני פוסק שמהיום והלאה יראה ראש הקהל שיהיה לו פרנסה בהרחבה, אזי כבר יחדל ממילא מלעשות דברים כאלו.

וסיים הגה"צ אב"ד הרימלוב ואמר: כך הנני רואה על האיש הזה, כי באמת מה איכפת לו אם יש להמגיד הק' בגד נאה, אין זה אלא מחמת שהוא עני ואביון, לבוש בבגדים ישנים ובלויים, ועתה ראה איך שהמגיד הק' יושב לבוש "מיט אזא שייך בעקיטשע", על כן חרה לו הדבר וקרעו, אי לזאת הנני פוסק את הדין שהצדיקים היושבים כאן בעת שמחתם ישיעו לו פרנסה בהרחבה שלא יחסר לו מאומה, "אזוי וועט ער נישט ליגן אין די שטותים!" כששמעו זאת הצדיקים נהנו מאוד מהפסק, והרה"ק מטוריסק זי"ע נתן לו על כך "א גרויסן יישר כח", ובירכו את האיש ברכה גדולה, אין לנו השגה בכך, זה הוא למעלה מהשגתינו, הגה"צ מטשעביץ זצ"ל הפליא את הפסק באומרו שהיה חכמה עמוקה ונפלאה מאביו זצ"ל. (ח"ג עמו' שנ"ח).

כ"א בשבט הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זיע"א

כ"ק האדמו"ר זצוק"ל הגיע פעם אל קבר רחל והביא עמו מדרש איכה, ולמד בפתיחתא (אות כ"ד) שהובא שם בענין שרחל ביקשה על בני ישראל כשהלכו בגלות, "קול ברמה נשמע וגו' רחל מבכה על בניה וגו' (ירמיה לא, יד), ואמר כל הענין בבכי רב. (ח"א עמו' רנ"ז)

כ"ב בשבט הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאצק זיע"א

א. יש לדעת אף שלימוד התורה בהתמדה וביגיעה וקביעת עתים

לתורה בשעבוד ובלי הפסק, בהתחלה הוא דבר קשה, הנה לאחר שמתרגלים בכך, נעשה הדבר טבע, ומאז נקל הדבר יותר, ובאמת בדבר זה יש חילוק בין לימוד התורה לשאר מצוות, כמו שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע כי כל המצוות אין לעשותם מתוך רגילות, אלא בחיות והתחדשות תמידית, רק במצוות לימוד התורה אדרבה יש ענין שיהיה לאדם רגילות בתורה, כמו שמתפללים (ברכת המעביר שינה) "שתרגילנו בתורתך", מען דארף זיך איינגעוואינען אין לערנען. (ח"ב עמו' רל"ג)

ב. והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ופירש"י "שפל וסבלן", הרה"ח רבי משה בטלן ז"ל היה רגיל לומר בזה בשם הרה"ק מקאצק זי"ע "אז משה רבינו האט סובל געווען שפלות". (ח"ד עמו' ס"א)

כ"ג בשבט הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א

א. בבעלזא היה בענין זה של לימוד הקבלה קפידא יתירה החל מאחרי הסתלקות הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע כאשר בנו הרה"ק מהר"י זי"ע מילא מקומו, שכן אצל הרה"ק מהר"ש היו כל דברי תורתו בעניני קבלה, אבל הרה"ק מהר"י לא דיבר מאומה מעניני קבלה, והתחיל לומר תורה על דבר הדרוש, מטעם שאין הדור ראוי עוד לגילוי סתרי תורה, עד כדי כך הקפידו על זה בבעלזא, שלא היו אומרים הלשון "איתא בזוהר" אלא איתא "במדרש רבי שמעון בר יוחאי". (ח"ג עמו' רל"ד)

ב. פעם בא איש אחד אל הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע וביקש שהרבי יברכו שיזכה צו שטארבן ווי א איד, השיב לו שטארבן ווי א איד האט בלעם געוואלט, כמ"ש תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (במדבר כ"ג, י), רק עיקר המבוקש צריך להיות צו לעבן ווי א איד! (ח"ד עמו' קצ"ט)

פנינים על פרשת בא (מלוקט מספרי אמרות טהורות)

ג. שמעתי מהרה"ח רבי משה בטלן זצ"ל שהרה"ק מלעכוויטש זי"ע פירש במאמר הכתוב אכלוהו היום (טז, כה), עסט דעם שבת'דיגן טאג, עד כדי כך יש להרגיש תענוג בשבת כאילו אז מ'עסט דעם טאג, א לעכוויטשער ווארט! (ח"ב עמו' קצ"ב)
ד. כתב זכרון בספר (יו, יד), "כתוב" היינו תורה שבכתב, "זאת" מרומז לתורה שבעל פה, שצריכים כח שניהם למלחמת עמלק. (ח"ב עמו' קצ"ז)

ישראל שירת מלאכי השרת ומזה התרוממו והתחזקו ותחי רוחן בקרבן. (ח"ב עמו' קל"ג)
ב. איתא בספרים (ראה אמת ליקב להרה"ק מסאדיגורא סי"ע שנת תרי"ח) עה"פ ויראו העם את ה' ויאמינו בה' (יד, לא), כי כדי להגיע לאמונה נכונה ואמיתית, צריך להיות יראה מתחילה, וזהו שאמר הכתוב ויראו העם את ה', שהיה להם יראה כראוי, ואח"כ ויאמינו בה', הגיעו לאמונה האמיתית. (ח"ב עמו' קנ"ט)

א. במאור ושמש (ד"ה ויחזק) עה"פ ובני ישראל יוצאים ביד רמה (יד, ח), מבאר בדרך רמז עפ"י מה דאיתא בזוהר הק' (ח"ב מה, א) שבני ישראל בעת שיצאו ממצרים התהלכו בלב נשבר, והחיה הקב"ה את רוחן על ידי ששמעו את קול מלאכי השרת המשוררים לפני ה', ומזה נתחזקו, וזה מרומז בפסוק "ובני ישראל יוצאים ביד רמה", רמ"ה ר"ת רינת מ'לאכי ה'שרת, ששמעו בני